

نقد رأی صادره در خصوص تعیین حبس کمتر از ۹۱ روز در بزه ایراد صدمه بدنی غیر عمدی

امید شهبازی*

مجید براری**

مشخصات رأی

شماره دادنامه: ۹۳۰۹۹۷۲۹۱۱۴۰۰۸۹۳

تاریخ رسیدگی: ۱۳۹۳/۰۵/۰۱

محل رسیدگی: شعبه ۱۰۱ دادگاه عمومی جزایی شهرستان پردیس

وقایع پرونده

در پی شکایت مطرح شده نزد دادسرای عمومی و انقلاب شهرستان پردیس دائر بر ایراد صدمه بدنی غیر عمدی با تخطی از سرعت مطمئنه، شعبه ۲ دادپاری دادسرای مذکور، بزه انتسابی را محرز دانسته، مبادرت به صدور قرار مجرمیت می‌کند. با صدور کیفرخواست، پرونده به شعبه ۱۰۱ دادگاه عمومی جزایی شهرستان پردیس جهت رسیدگی ارجاع می‌شود. شعبه مزبور با توجه به ادله موجود در پرونده از جمله گزارش مرجع انتظامی، اقرار صریح متهم، گواهی پزشکی قانونی و نظریه کارشناس تصادفات سرانجام بزه‌کاری متهم را محرز دانسته [و] مستند به مواد ۷۱۷ و ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ و مواد ۴۴۸،

*. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری دانشگاه علامه طباطبایی و پژوهشگر پژوهشگاه قوه قضاییه
omid.sh1993@gmail.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری دانشگاه علامه طباطبایی

m6971majid@gmail.com

۴۸۸، ۷۰۹، ۷۱۰ و ۷۱۴ و بند (الف) ماده ۳۷ و بند (ث) ماده ۳۸ و ماده ۲۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به لحاظ حسن سابقه، متهم را به صورت غیابی به تحمل ده روز حبس تعزیری و مقادیری دیه محکوم می‌نماید.

در مرحله واخواهی دادگاه با این استدلال که رأی صحیحاً و وفق مقررات قانونی و شرعی صادر شده است موجبی برای نقض آن نمی‌بیند و رأی واخواسته را عیناً تأیید می‌کند. پیرو تجدیدنظرخواهی محکوم‌علیه از رأی صادره، پرونده به شعبه ۵۸ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، ارجاع و این شعبه نیز رأی صادره را فاقد اشکال و مطابق با اصول و موازین و مقررات شکلی دادرسی دانسته و دادنامه تجدیدنظرخواسته را عیناً تأیید می‌نماید.

۱. ایرادات رأی صادره

۱.۱. تعیین مجازات حبس در جرائم غیر عمدی دارای مجازات قانونی تا دو

سال حبس

یکی از نوآوری‌های قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، «مجازات جایگزین حبس» است که در برخی موارد، اجباری و گاهی نیز اختیاری است. یکی از مهم‌ترین موارد الزامی بودن تبدیل مجازات حبس به مجازاتی از نوع دیگر، جرائم غیر عمدی است که دارای مجازات قانونی تا دو سال حبس می‌باشد. در واقع قانون‌گذار در جرائم غیر عمد، اصل را بر جایگزین شدن مجازات حبس قرار داده مگر اینکه مجازات قانونی، جرم بیش از دو سال حبس باشد که در این مورد حکم به مجازات‌های جایگزین اختیاری است.

با توجه به اینکه جرم ارتكابی پرونده مورد بحث، ایراد صدمه بدنی غیر عمدی ناشی از تخطی از سرعت مطمئنه موضوع مواد ۷۱۷ و ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ (بخش تعزیرات) می‌باشد، باید دید مجازات قانونی جرم ارتكابی به چه میزان است و اینکه آیا امکان تبدیل این میزان حبس وجود دارد یا خیر؟

هرچند بنا به تصریح تبصره ماده ۷۱۸ قانون مزبور، تبدیل حبس جرم موضوع ماده مذکور با استناد به قانون وصول ممنوع اعلام شده اما ممنوعیتی در

خصوص اعمال قواعد عام تبدیل مجازات حبس (مجازات‌های جایگزین حبس) در این باره مشاهده نمی‌شود. نتیجه و ماحصل بررسی دو ماده فوق‌الاشاره (۷۱۷ و ۷۱۸) این است که مجازات جرم یادشده «بیش از سه ماه و ده روز تا پنج ماه» حبس می‌باشد؛ بنابراین، چون مجازات قانونی آن کمتر از دو سال حبس است مستند به ماده ۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ الزاماً باید به مجازات جایگزین حبس حکم داده شود؛ درحالی‌که قضات به این مهم بی‌توجه بوده، حکم به ده روز حبس صادر نموده‌اند.

۱۳۹۲ و شرایط تعیین و اعمال مجازات‌های جایگزین حبس بازمی‌گردد با این توضیح که مطابق نص و ظاهر ماده مذکور، اعمال مجازات‌های جایگزین حبس، منوط به گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف است و قاضی به سبب عدم عفو و گذشت شاکی، اجازه تعیین و اعمال مجازات جایگزین را نداشته، لذا به دلیل وجود جهات تخفیف، مجازات مرتکب را مستند به ماده ۳۷ قانون ذکرشده تقلیل داده است؛ بنابراین، آراء صادره در مرحله بدوی و واخواهی که به ترتیب در تاریخ‌های ۱۳۹۳/۵/۱ و ۱۳۹۳/۷/۲۰ صادر شده‌اند مطابق با قانون بوده و نمی‌توان بر قاضی خرده گرفت که چرا با وجود ماده ۶۸ قانون مزبور، مجدداً مجازات حبس صادر کرده است. هرچند دیوان‌عالی کشور در آراء مختلفی در همان سال ۹۲ بیان داشت: «حکم به مجازات‌های جایگزین حبس در جرائم غیرعمدی که مجازات قانونی آن ۲ سال یا کمتر از آن است غیرتخییری است و قاضی مکلف به اعمال آن است»^۱.

در مورخه ۱۳۹۴/۱۰/۲۹ هیأت عمومی دیوان‌عالی کشور مطابق رأی وحدت رویه شماره ۷۴۶ مقرر نمود: «از مجموع مقررات مربوط به مجازات‌های جایگزین حبس، موضوع فصل نهم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به‌ویژه اطلاق مواد ۶۵، ۶۶، ۶۸ و ۶۹ قانون مذکور چنین مستفاد می‌گردد که تعیین و اعمال مجازات جایگزین حبس، به شرح مندرج در مواد فوق‌الاشاره الزامی بوده و مقید به رعایت

۱. شعبه ۱۴ دیوان‌عالی کشور، دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۹۰۷۴۰۰۸۷ مورخ ۹۲/۱۰/۳۰، مجموعه آراء

قضایی شعب دیوان‌عالی کشور (کیفری) - اسفند ۱۳۹۲، ص ۱۰۷.

شرایط مقرر در ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی از قبیل گذشت شاکی یا وجود جهات تخفیف نمی‌باشد. بر این اساس، رأی شعبه سی‌وهفتم دیوان عالی کشور تا حدی که با این نظر مطابقت دارد به اکثریت آراء، صحیح تشخیص داده می‌شود. این رأی طبق ماده ۴۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاه‌ها و سایر مراجع اعم از قضایی و غیر آن لازم‌الاتباع است.^۱

با مذاقه در رأی دادگاه تجدیدنظر به‌ویژه تاریخ صدور این رأی که سیزده روز بعد از صدور رأی وحدت‌رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور صادر شده، می‌توان اظهار داشت با توجه به ماده ۴۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ که اجمالاً مقرر می‌دارد آراء وحدت‌رویه برای دادگاه‌ها لازم‌الاتباع بوده و نسبت به آراء قطعی بی‌تأثیر است و نظر به اینکه رأی وحدت‌رویه مذکور قبل از قطعیت حکم، صادر گشته و مساعد به حال متهم نیز بوده، بنابراین نسبت به جرائم سابق بر وضع آن نیز مؤثر است.^۱

درواقع قضات دادگاه تجدیدنظر می‌بایست با توجه به غیرعمد بودن جرم ارتكابی و اینکه مجازات قانونی آن زیر دو سال حبس است، رأی دادگاه بدوی را مستند به مواد ۶۴ و ۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مواد ۷۱۷ و ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ (بخش تعزیرات) و رأی وحدت‌رویه شماره ۷۴۶ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، نقض و الزاماً حکم به مجازات جایگزین حبس صادر می‌کردند.

۲.۱. تعیین حبس کمتر از ۹۱ روز

همان‌گونه که اشاره شد به دلیل ناکارآمدی مجازات حبس به‌خصوص حبس‌های کوتاه‌مدت، مجازات جایگزین حبس پیش‌بینی شد. مفهوم حبس کوتاه‌مدت به‌درستی روشن نیست؛ در حقیقت آنچه مجهول می‌باشد، مدت‌زمانی است که کیفر حبس مشمول عنوان کوتاه‌مدت است.^۲ انجمن بین‌المللی حقوق جزا

۱. ماده ۱۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

۲. محمدعلی اردبیلی، «جایگزین‌های مجازات زندان کوتاه‌مدت در حقوق کیفری ایران»، مجله تحقیقات

حقوقی، ش ۱۱-۱۲ (۱۳۷۲): ص ۲۷۹.

در تعریف خود حبس‌های کوتاه‌مدت را حبس‌هایی می‌داند که مدت آن از سه ماه تجاوز نکند.^۱

معایب حبس کوتاه‌مدت چنان فراوان است که باید آن را «داروی بدتر از درد» لقب داد، زیرا نه می‌توان برنامه تربیتی و اصلاحی را یافت و در نظر گرفت و نه می‌توان نتیجه مهمی از آن انتظار داشت.^۲ هرچند برخی معتقدند «به لحاظ آثار منفی و مخرب زندان و شخصی‌کردن مجازات‌ها، مجازات جایگزین حبس را باید نوعی پاسخ به هزینه‌های بسیار زیاد کیفر حبس برای جامعه دانست، اما گرایش جدید در استفاده از مجازات‌های کوتاه‌مدت حبس، نه به‌عنوان تنبیه یا اصلاح محکوم، بلکه با هدف مداخله‌آنی جامعه در جهت ایجاد یک ضربه روانی سودمند است».^۳ یا بنا بر اعتقاد گروهی، در نظر قانون‌گذار ممکن است حبس کمتر از ۹۱ روز همیشه بی‌فایده نباشد چراکه وی در برخی از موارد حکم به مجازات کمتر از ۹۱ روز حبس را پذیرفته است؛ از جمله حبس کمتر از ۹۱ روز به‌سبب تخلف از مجازات جایگزین حبس یا حبس کمتر از ۹۱ روز در مقام تخفیف و...^۴

در رأی مورد بحث، نه‌تنها قضات به مجازات‌های جایگزین حبس حکم ندادند - درحالی‌که با توجه به مطالب بیان‌شده الزاماً می‌بایست این کار صورت می‌گرفت بلکه قائل به جواز و اعتبار حبس کمتر از ۹۱ روز در مقام تخفیف هستند. در این خصوص برخی از حقوقدانان بر این باورند که نص صریحی مبنی بر ممنوعیت اعمال حبس کمتر از ۹۱ روز، وجود ندارد.^۵ فلذا درباره این میزان حبس، میان حقوقدانان اختلاف نظر هست.

۱. محمود مال میر، «حبس‌های کوتاه‌مدت در نظام کیفری ایران»، فصلنامه حقوق مجله دانشکده

حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۳ (پاییز ۱۳۸۷): ص ۲۵۹.

۲. جاوید صلاحی، کیفرشناسی (تهران: دانشگاه ملی ایران، ۱۳۵۴)، ص ۱۱۵.

۳. مارک آنسل، دفاع اجتماعی، مترجمان: محمد آشوری و علی‌حسین نجفی‌ابرنادآبادی (تهران: گنج

دانش، ۱۳۹۵)، ص ۹۵.

۴. ابوالحسن شاکری و سیدمسعود حیدری، «اعتبار حبس کمتر از ۹۱ روز در حقوق کیفری ایران»،

آموزه‌های حقوق کیفری دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ش ۱۱ (بهار- تابستان ۱۳۹۵): صص

۱۱۱-۱۳۶.

۵. محمود مال میر، پیشین، ص ۲۶۸.

به نظر می‌رسد با توجه به دلایل ذیل می‌توان اظهار داشت صدور حکم به حبس کمتر از ۹۱ روز در نظام حقوقی ایران فاقد وجهت قانونی است. هرچند این ممنوعیت به صراحت در یک ماده ذکر نشده ولی از کنار هم گذاشتن مواد قانونی و تفسیر قضایی، این ممنوعیت کاملاً روشن و هویداست.

۲. دلایل صدور حکم

۱.۲. فلسفه تصویب قانون وصول و رأی وحدت‌رویه شماره ۶۴۲ هیأت

عمومی دیوان عالی کشور

با توجه به فلسفه تصویب قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین و با استنباط از رأی وحدت‌رویه شماره ۶۴۲ مورخ ۱۳۷۸/۹/۹ هیأت عمومی دیوان عالی کشور در موضوع مانحن‌فیه که با عنوان «رأی وحدت‌رویه شماره ۶۴۲ دیوان عالی کشور در خصوص حداقل مجازات حبس» مطرح شده است و نظر به ابراز عقیده معاون اول دادستان کل کشور در جلسه وحدت‌رویه قضایی هیأت عمومی دیوان عالی کشور، مبنی بر اینکه «به نظر می‌رسد جرائمی که حداکثر مجازات آنها یک سال یا بیشتر است، اگر محکمه حکم به حبس داد، کمتر از ۹۱ روز جایز نیست و نمی‌توان به کمتر از سه ماه حبس حکم صادر نمود»، می‌توان گفت صدور حکم به مجازات کمتر از ۹۱ روز مخالف نظر مقنن و روح قوانین است.

۲.۲. رویه قضایی

در خصوص موضوع حاضر، آراء متعددی از مراجع تجدیدنظر و دیوان عالی کشور صادر شده و صراحتاً حاکی از این امر است که صدور حکم به حبس کمتر از ۹۱ روز، فاقد وجهت قانونی است.^۱ حتی به بیان برخی از شعب دادگاه‌های تجدیدنظر، تعیین مجازات حبس کمتر از ۹۱ روز در مقام تخفیف نیز برخلاف مفاد

۱. شعبه ۲۳ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، دادنامه شماره ۱۵۲۵-۲۲۲۳۰-۹۹۷۰ مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۱۹.

مجموعه آراء دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران (کیفری) - بهمن ۱۳۹۲، ص ۷۹۷.

قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین و مواد مربوط به مجازات‌های جایگزین حبس می‌باشد.^۱

بنابراین، چنین به نظر می‌رسد که رویه قضایی نیز تمایلی به پذیرش حبس کمتر از ۹۱ روز (حتی در مقام تخفیف) از خود نشان نمی‌دهد.

۳.۲. روند قانون‌گذاری در خصوص حبس‌های کوتاه‌مدت

با نگاهی اجمالی به روند قانون‌گذاری و سیاست قانون‌گذار در خصوص حبس‌های کوتاه‌مدت از جمله در اسناد بالادستی مشتمل بر قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی نظام و قوانین برنامه پنج‌ساله از یک‌سو و از سوی دیگر، قوانین عادی شامل «قانون امکان تبدیل حبس در امور خلافی و حبسی که مدت آن دو ماه یا کمتر باشد به جزای نقدی (مصوب ۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۷)»، «قانون مجازات عمومی (مصوب ۱۳۰۴)»^۲، «قانون مجازات عمومی (مصوب ۱۳۵۲)»^۳، «قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳»، «رأی وحدت‌رویه شماره ۶۴۲ مورخ ۱۳۷۸» و «قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲»، دستورالعمل ساماندهی زندانیان و کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها^۴ می‌توان اظهار داشت قانون‌گذار در هر دوره، بسته به شرایط زمانی و

۱. شعبه ۲۱ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، دادنامه شماره ۱۰۰۷۶۷۰۲۲۲۱۰۰۹۹۷۰۹۲ مورخ ۱۳۹۲/۰۸/۱۹ همان، آبان ۱۳۹۲، ص ۵۵۰.

۲. که حسب‌المقرر، دادگاه در حبس‌های خلافی مطلقاً و در حبس‌هایی که مدت آنها کمتر از دو ماه یا کمتر بود باید در صورت تقاضای محکوم‌علیه آن را حسب مورد، هر روز حبس را به جزای نقدی از پنج قران تا دو تومان تبدیل کند.

۳. که با تعیین ۶۱ روز حبس به‌عنوان حداقل مجازات حبس جنجه‌ای و حذف مجازات‌های حبس کمتر از آن، مقرر می‌داشت هرگاه حداکثر مجازات حبس کمتر از این مدت باشد به جزای نقدی از ۵۰۰۱ تا ۳۰۰۰۰ ریال تبدیل خواهد شد و زمانی که حداکثر مجازات بیش از مدت مزبور و حداقل آن کمتر از این باشد، دادگاه می‌تواند یا به بیش از دو ماه حبس حکم دهد یا به جزای نقدی از ۵۰۰۱ تا ۳۰۰۰۰ ریال و در صورت حبسی توأم با جزای نقدی، هر دو جزای نقدی با هم جمع می‌شوند.

۴. ماده ۸ - با توجه به اینکه در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در راستای حبس‌زدایی تأسیسات حقوقی مفیدی از قبیل تعویق صدور حکم، تخفیف و معافیت مجازات، نظام نیمه‌آزادی و مجازات‌های جایگزین حبس به‌ویژه مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان پیش‌بینی شده است برای هرچه بهتر اجرایی شدن این قانون اقدامات ذیل به عمل آید:

مکانی به مسئله حبس‌های کوتاه‌مدت توجه ویژه‌ای نشان داده، همواره بر ممنوعیت اعمال این‌گونه حبس‌ها و تعیین جایگزین مناسب برای آن تأکید داشته است؛ بنابراین، در شرایط فعلی نیز تعیین مجازات حبس کوتاه‌مدت (کمتر از ۹۱ روز) برخلاف هدف قانون‌گذار، روح قوانین و سیاست‌های قوه قضاییه است.

۳. مشکلات حبس کوتاه‌مدت

حبس‌های کوتاه‌مدت هیچ‌یک از اهداف مجازات را تأمین نمی‌کند و چون به لحاظ محدودیت مدت آن، هیچ نوع نظام آموزشی و تربیتی و اصلاحی را نمی‌توان نسبت به بزه‌کار اعمال کرد لذا وی در اثر ارتباط و معاشرت با سایر بزه‌کاران سابقه‌دار، حرفه‌ای و آبدیده‌تر می‌شود و از طریق آموزش‌های مجرمانه در گروه بزه‌کاران پس از رهایی از حبس به دلیل اختلالات و شوک‌های عمیقی که به شخصیت وی وارد شده است، بیش‌ازپیش درصدد هنجارشکنی و ضدیت با نظم اجتماعی برخواهد آمد. از سویی دیگر، ننگ و شرمساری زندان، حتی به مدت کوتاه، آینده و سرشت بزه‌کار را به خطر می‌اندازد. با زندانی شدن یک مرد نه تنها وی، بلکه اعضای خانواده وی نیز از این امر متأثر می‌شوند. درواقع مجازات حبس علاوه بر سلب آزادی از شخص زندانی، از ایفای نقش وی در خانواده جلوگیری می‌کند که این مسئله می‌تواند تبعات جبران‌ناپذیری را برای اعضای خانواده به همراه داشته باشد و منجر به نابسامانی خانواده و کارکردهای آن گردد.

به قول «مارک آنسل» حبس را باید به عنوان آخرین چاره قلمداد نمود. مجازات حبس کمتر از ۹۱ روز صرف‌نظر از آنکه تراکم جمعیت کیفری، برچسب

۱- دادستان‌ها در صدور کیفرخواست و همچنین در مقام دفاع از آن و اجرای احکام، موارد مذکور را مورد توجه و تأکید قرار دهند.

۲- قضات محاکم با بررسی ضوابط مندرج در قانون جدید و با هدف کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها و مصون ماندن مجرمین و خانواده آنان از آثار منفی زندان، از صدور حکم حبس درمورد افراد واجد شرایط اجتناب نمایند.

۳- محاکم تجدیدنظر در مقام تجدیدنظر نسبت به احکام، اقدام مقتضی نسبت به اعمال تأسیسات حقوقی مذکور به عمل آورند.

مجرمانه، بیکار نمودن فرد، بلا تکلیف و رها نمودن خانواده زندانی، ایجاد مدرسه جرم در زندانی کردن متهم و هزینه تحمیلی هنگفتی را در پی دارد زیرا نه تنها برنامه‌های زندان، در مورد چنین فردی قابل اعمال نبوده بلکه اثرگذاری برنامه‌های اصلاحی زندان هویدا نیست، لذا اعمال ضمانت اجرای حبس کمتر از ۹۱ روز بلا اثر است.

۴. نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه و نظرات متعدد قضات

دادگستری

اداره حقوقی قوه قضاییه ضمن اعلام نظریات مشورتی خود، بکرات، اعمال حبس‌های کوتاه مدت را ممنوع دانسته چنانکه مقرر داشته است: «مقررات ماده (۳) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مانع از تخفیف مقرر در مواد (۲۳) و (۷۲۸) قانون مجازات اسلامی نیست. مستفاد از قانون وصول برخی از درآمدهای دولت آن است که قانون نمی‌خواهد حبس کمتر از نودویک روز تعیین شود لذا اگر دادگاه نودویک روز حبس را شدید و متهم را مستحق تخفیف بداند باید به جای حبس، جزای نقدی تعیین کند».^۱ اداره مزبور در نظریه‌ای دیگر باز هم بر این عقیده پافشاری کرده، بیان می‌دارد: «مستفاد از ماده (۳) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و ... آن است که تعیین حبس به کمتر از نودویک روز ممنوع است و اگر دادگاه معتقد باشد که نودویک روز حبس برای متهم با توجه به اوضاع و احوال و شرایط ارتکاب جرم، شدید است و متهم را مستحق تخفیف بداند باید به استناد ماده (۲۲) ق.م.ا، آن را به جزای نقدی که مناسب‌تر باشد تبدیل کند».^۲

اقلیت قضات دادگستری چهارمحال بختیاری نیز در نشست قضایی دی‌ماه

۱۳۷۹ بر این باور تأکید داشته‌اند:

۱. نظریه شماره ۷/۴۵۰۵ - مورخ ۱۳۷۸/۷/۸.

۲. نظریه شماره ۷/۱۹۹۵ - مورخ ۱۳۷۹/۲/۲۹.

«با لحاظ رأی وحدت رویه مربوطه (رأی شماره ۶۴۲) تعیین حبس کمتر از نودویک روز، خلاف موازین قانونی است و با توجه به مصلحت‌اندیشی قانون‌گذار، تبدیل حبس به جزای نقدی ضروری است»^۱.

اکثریت قضاات دادگستری آمل در نشست قضایی دی‌ماه ۱۳۷۹، بر عقیده مشابهی بوده‌اند:

«با توجه به فلسفه تصویب بند دو قانون برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین و با استنباط از رأی وحدت رویه‌ی شماره ۶۴۲ مورخ ۱۳۷۹/۹/۹ هیأت عمومی دیوان عالی کشور در موضوع مانحن‌فیه، نمی‌توان حکم حبس کمتر از سه ماه صادر کرد».

اقلیت قضاات دادگستری گرگان (در نشست اردیبهشت ۱۳۸۰)، سمنان (در نشست قضایی تیرماه ۱۳۸۰) و اکثریت قضاات دادگستری بهشهر (در نشست بهمن ۱۳۸۰) و ... همگی اعتقاد به ممنوعیت در تعیین و اعمال حبس‌های کمتر از نودویک روز داشته‌اند.^۲

لازم به ذکر است اگرچه نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه و حتی نظرات متعدد قضاات دادگاه‌ها جنبه الزام‌آور ندارد اما به‌عنوان قرینه و به‌منظور تقویت دلایل قابل استناد است.

نتیجه

با تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲، تبدیل حبس به سایر مجازات‌ها شکلی نظام‌مند به خود گرفت. قانون‌گذار نه تنها نوع مجازات‌های جایگزین حبس را مشخص کرد بلکه میزان آن را نیز به‌صراحت بیان نمود. در برخی موارد تعیین و اعمال این جایگزین‌ها الزامی بوده و قضاات مکلف‌اند مجازات حبس را به مجازاتی از نوع دیگر تبدیل نمایند که از جمله این موارد می‌توان به

۱. مجموعه نشست‌های قضایی مسائل قانون مجازات اسلامی (قم: معاونت آموزش و تحقیقات قوه

قضاییه، ۱۳۸۲)، ص ۴۷.

۲. همان، ص ۴۸.

جرائم غیر عمدی اشاره کرد که مجازات قانونی آن کمتر از دو سال حبس است. از سویی دیگر با تصویب رأی وحدت رویه شماره ۷۴۶ مورخ ۹۴/۱۰/۲۹ می توان اظهار داشت تعیین و اعمال جایگزین های حبس، منوط به وجود جهات تخفیف و یا گذشت شاکی نیست.

نظر به اینکه برای بزه ایراد صدمه بدنی غیر عمدی ناشی از تخطی از سرعت مطمئنه موضوع مواد ۷۱۷ و ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ (بخش تعزیرات) بنا به تصریح مواد مذکور باید مجازات «بیش از $\frac{2}{3}$ پنج ماه حبس» تعیین و اعمال شود که به نوعی مجازات قانونی بزه مزبور معادل «بیش از سه ماه و ده روز تا پنج ماه حبس» است؛ بنابراین، مستند به ماده ۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ الزاماً باید به مجازات جایگزین حبس تبدیل شود.

در خصوص حبس های کمتر از ۹۱ روز نیز می توان اذعان نمود اگرچه در برخی موارد از جمله حبس کمتر از ۹۱ روز به سبب تخلف از مجازات جایگزین حبس،^۱ حبس کمتر از ۹۱ روز در جرائم عمدی با حداکثر مجازات حبس بیش از شش ماه تا یک سال،^۲ حبس کمتر از ۹۱ روز در جرائم غیر عمدی با حبس بیش از دو سال^۳ و یا حبس تعلیقی کمتر از ۹۱ روز،^۴ قانون گذار به صراحت امکان صدور حکم به میزان کمتر از ۹۱ روز را پذیرفته است اما با توجه به فلسفه تصویب قانون وصول و رأی وحدت رویه شماره ۶۴۲ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، روند قانون گذاری در خصوص حبس های کوتاه مدت، مشکلات حبس های کوتاه مدت، نظرات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه، نظرات متعدد قضات دادگستری و رویه قضایی موجود در کشور می توان گفت جز موارد مصرح قانونی فوق، تعیین و اعمال حبس کمتر از ۹۱ روز، مخالف نظر مقتن، روح قوانین و سیاست های قوه قضاییه است.

۱. ماده ۷۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

۲. ماده ۶۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

۳. ماده ۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

۴. مواد ۴۶ و ۵۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

فهرست منابع

الف. کتاب‌ها

۱. آنسل، مارک، دفاع اجتماعی، مترجمان: محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی (تهران: گنج دانش، ۱۳۹۵).
۲. صلاحی، جاوید، کیفرشناسی (تهران: دانشگاه ملی ایران، ۱۳۵۴).
۳. مجموعه آراء قضایی دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران (کیفری) (تهران: قوه قضاییه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۵).
۴. مجموعه آراء قضایی شعب دیوان عالی کشور (کیفری) (تهران: قوه قضاییه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۵).
۵. مجموعه نشست‌های قضایی مسائل قانون مجازات اسلامی (قم: معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضاییه، ۱۳۸۲).

ب. مقاله‌ها

۱. اردبیلی، محمدعلی، «جایگزین‌های مجازات زندان کوتاه‌مدت در حقوق کیفری ایران»، مجله تحقیقات حقوقی، ش ۱۱-۱۲ (۱۳۷۲).
۲. شاکری، ابوالحسن و سیدمسعود حیدری، «اعتبار حبس کمتر از ۹۱ روز در حقوق کیفری ایران»، آموزه‌های حقوق کیفری دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ش ۱۱ (بهار- تابستان ۱۳۹۵).
۳. مالمیر، محمود، «حبس‌های کوتاه‌مدت در نظام کیفری ایران»، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۳ (پاییز ۱۳۸۷).